

17. Балахонова О.В., Леухін К.К. Методика аналізу структури власного капіталу підприємства. *Подільський науковий вісник. Науки: економіка, педагогіка*. 2020. № 2. С. 14-18.

18. Балахонова О.В., Леухін К.К. Генезис основних етапів розвитку власного капіталу. *Подільський науковий вісник. Науки: економіка, педагогіка*. 2020. № 1. С. 14-18.

Гурочкіна В.В., доктор економічних наук, доцент,
професор кафедри економіки підприємства,
Університет державної фіскальної служби України
Пустіва В.О., здобувач вищої освіти,
спеціальність «Економіка»,
Університет державної фіскальної служби України

РЕЙДЕРСТВО ЯК ЗАГРОЗА ЕКОНОМІЧНІЙ БЕЗПЕЦІ ПІДПРИЄМСТВА

RAIDERING AS A THREAT TO THE ECONOMIC SECURITY OF THE ENTERPRISE

Анотація: У статті проаналізовано рейдерство як одна з основних загроз економічній безпеці підприємства. Розкрито його сутність, види, основні поняття, та негативний вплив на економічну безпеку підприємства. Проблема рейдерських атак стала реальною загрозою для економіки нашої держави. Розглянуто сучасні тенденції поширення неправомірних захоплень та реальні дії в Україні щодо боротьби із загрозою рейдерства, так як саме це межує з поняттям економічної безпеки підприємства. Незважаючи на велику кількість публікацій щодо рейдерства, дана проблема залишається недостатньо вивченою, також невирішеними залишаються питання протистояння рейдерству та іншим викликам безпеці підприємницьких структур. Проаналізовано статистичні дані щодо кримінальних проваджень в Україні та регіональну структуру скарг від суб'єктів ведення підприємницької діяльності. Розглянуто способи та заходи захисту від рейдерських захоплень й рейдерських атак.

Ключові слова: рейдерство, економічна безпека, рейдерські захоплення, захист підприємства.

Abstract: The article analyzes raiding as one of the main threats to the economic security of the enterprise. Its essence, types, basic concepts, and negative impact on the economic security of the enterprise are revealed. The problem of raider attacks has become a real threat to the economy of our state. The current trends in the spread of illegal seizures and real actions in Ukraine to combat the threat of raiding, as it borders on the concept of economic security of the enterprise. Despite the large number of publications on raiding, this problem remains insufficiently studied, and the issues of confrontation with raiding and other security challenges of business structures remain unresolved. Statistical data on criminal proceedings in Ukraine and the regional structure of complaints from business entities are analyzed. Methods and measures of protection against raider seizures and raider attacks are considered.

Key words: raiding, economic security, raider seizures, enterprise protection

Постановка проблеми. Рейдерство є однією з найсерйозніших загроз економічній безпеці підприємницьких структур та організацій. Поширення неправомірних захоплень стало помітною тенденцією останнього десятиліття економіки країни. В Україні це явище має значну кримінальну складову частину, це відверто злочинне захоплення чужої власності, поєднане з корупцією у судах і правоохоронних органах та використанням службового положення. Боротьба із загрозою рейдерства межує з поняттям економічної безпеки підприємства зокрема. Сьогодні є великий спектр форм рейдерства: інформаційне, ресурсне, кредитне, боргове, через оцінку тощо. Всі ці аспекти включає економічна безпека підприємства. Одним із найважливіших завдань економічної безпеки як частини загальної безпеки підприємства є забезпечення фізичного захисту працівників підприємства та збереження його майна, тобто протистояння рейдерству. І тому питання рейдерства станом на сьогодні є дуже важливим, а його вирішення - терміновим.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Дослідженням питання рейдерства займалися багато вчених, а саме: розкриттям суті та поняття рейдерства, його особливостей та причин розповсюдження займалися Т. Бабич, С.М. Анісімов, М. Грішенков, М.В. Бондаренко, О.В. Осипенко, М.Г. Делягин, В.О. Мандибура, А.Й. Гуров та багато інших. Але вивчення робіт вчених свідчить про недостатнє вивчення питання рейдерства в Україні.

Метою написання статті є визначення змісту рейдерства та розкриття його впливу на економічну безпеку підприємства.

Виклад основного матеріалу. В наш час рейдерським атакам підлягає середній та малий бізнес, який менш примітний та мало захищений, а отже, підлягає більшому впливу державних органів влади, випадки свавілля яких почастишали. Офіційно у законодавчому аспекті влада покращує умови бізнесу, але насправді все навпаки: після прийняття Податкового кодексу повноваження контролюючих структур були розширені. Підприємцям стало ще важче захистити свій бізнес від захоплення [3].

Тенденції останнього часу свідчать про те, що багатьом підприємствам, які дотепер не задумувалися про можливі «рейдерські» атаки, необхідно вже зараз вживати заходів щодо захисту свого бізнесу від ворожого поглинання – оцінити вразливість свого бізнесу, а також продумати можливі схеми захисту, інакше завтра може бути пізно.

Статистика говорить, що за 10 місяців 2020 р. в Україні сталося 751 рейдерське захоплення. Це майже стільки ж, скільки за весь 2019 р. – було зафіксовано 766 справ про рейдерство. Якщо темпи рейдерських захоплень не знизяться, то у 2021 р. кількість рейдерства зросте на 20%.

Жертвами рейдерських атак виступають в основному організації, які ведуть свою діяльність повністю або частково в тіні, тобто прозорість діяльності – один із факторів підвищення безпеки підприємства. Останнім часом рейдери змінюють свій банальний метод донарахування податків. Щоби схилити керівництво до «правильного» рішення віддати свій бізнес, проти них заводять кримінальні справи [1].

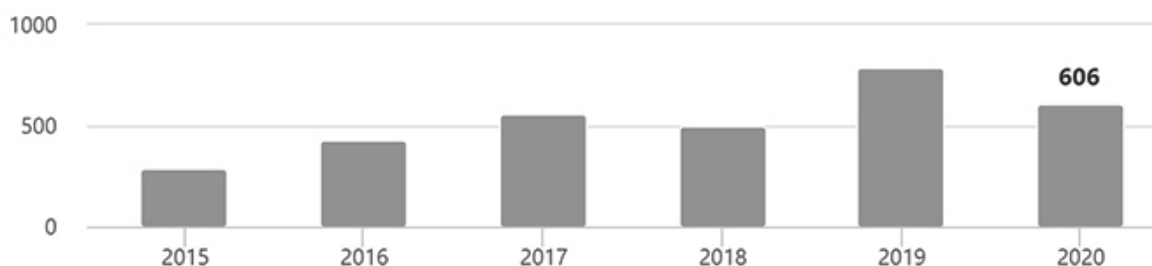

Рис. 1. Кількість кримінальних проваджень в Україні (звинувачення у рейдерському захваті та атаках)

Джерело: Опендатабот [6]

За даними сервісу «Опендатабот», у січні-жовтні 2020 року за фактами рейдерства за трьома статтями Кримінального кодексу зареєстроване 751 кримінальне провадження, тоді як за весь 2019 рік їх було 766.

За десять місяців 2020 року кількість рейдерських атак майже наздогнала показники попереднього року. У 2020-му їх кількість може на 20% перевищити показники 2019 року.

За 2018 рік в Україні було зареєстровано 500 кримінальних проваджень, за 2019 рік їх було 786, а станом на серпень 2020 р. було близько 606, сервіс моніторингу повідомив про те, що кількість рейдерських атак в Україні щороку буде лише збільшуватися. Однак, не можна дійти однозначного висновку про збільшення або зменшення кількості рейдерських дій. На це є декілька вагомих причин:

- 1) єдиних підходів до розслідування рейдерства немає, адже існує безліч класифікаційних ознак злочинів, які передбачені різними статтями Кримінального кодексу;
- 2) головним інструментом захисту від рейдерських атак є подача заяви та звернення до правоохоронних органів;
- 3) якщо підприємство зазнало рейдерського захоплення, то на той момент його завдання полягає в тому, щоб скасувати незаконну реєстраційну дію.

За даними Національного агентства України з питань виявлення, розшуку та управління активами, одержаними від корупційних та інших злочинів (АРМА) «найпопулярніші» схеми останніх років передбачають захоплення бізнесу та активів шляхом неправомірного втручання у роботу державних реєстрів та маніпуляцію з їх відомостями. Так на новий, організований злочинний рівень вийшло так зване «реєстраційне рейдерство» [5]

В Україні започатковано Раду бізнес-омбудсмена (РБО), яка орієнтована на забезпечення ефективної системної комунікації бізнесу з владою, органами державної влади та місцевого самоврядування, а також підприємствами, які перебувають у державній власності або підпорядковані державним органам. Рада фінансується з таких великих країн як Німеччина, США, Нідерланди, Швеція тощо. За інформацією РБО за весь 2019 р. було отримано понад 114 скарг від підприємців, і при цьому звернення постійно збільшувались. Кількість скарг які було отримано в 2020 р. відображено на рис. 2

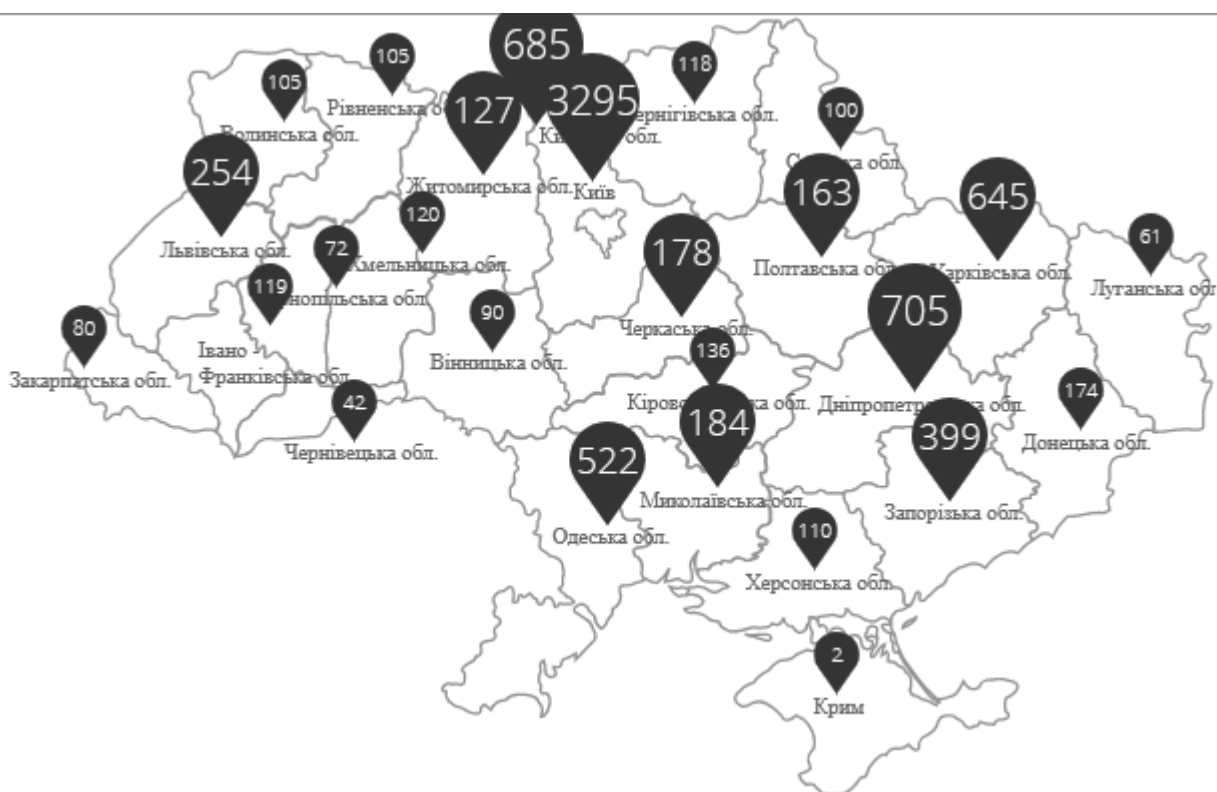

Рис. 2. Карта скарг від суб'єктів ведення підприємницької діяльності за 2020 р.
Джерело : <https://boi.org.ua/> [4]

Аналізуючи статистику 2016-2019 років, спостерігаємо різке зростання звернень у 2018 році, кількість скарг від підприємств виросла порівняно з попереднім роком (табл.1)

Таблиця 1

Кількість отриманих скарг за 2016-2019 рр.

	2016	2017	2018	2019
Скарг отримано	868	1638	1792	1646
Справ закрито	570	1042	1439	1139

Джерело: сформовано авторами на основі річних звітів Ради бізнес-омбудсмена [4].

Таблиця 2

Регіональна структура скарг від суб'єктів ведення підприємницької діяльності за 2020 р.

Регіон	Розслідування	Закрито справ	Відхилено скарг	Попередній розгляд	Всього скарг	Фінансовий ефект, грн.
Запорізька обл.	14	280	103	2	399	87 494 041
Львівська обл.	5	163	83	3	254	93 931 357
Київська обл.	16	484	181	4	685	303 819 324
Рівненська обл.	9	72	24	0	105	197 956 837
Одеська обл.	18	353	150	1	522	530 986 325
Івано-Франківська обл.	4	69	43	3	119	44 279 573
Херсонська обл.	5	65	39	1	110	127 093 572
Чернігівська обл.	5	75	38	0	118	275 668 693

Луганська обл.	2	39	20	0	61	287 417 742
Кіровоградська обл.	5	88	42	1	136	39 837 902
Миколаївська обл.	2	131	48	3	184	4 238 987 730
Чернівецька обл.	2	19	20	1	42	12 729 950
Дніпропетровська обл.	28	456	218	3	705	1 787 701 050
Сумська обл.	2	67	31	0	100	65 258 107
Черкаська обл.	4	100	72	2	178	30 339 643
Київ	68	2298	913	16	3295	7 545 233 559
Хмельницька обл.	5	76	38	1	120	92 386 790
Волинська обл.	4	70	30	1	105	199 498 110
Полтавська обл.	3	88	69	3	163	77 361 239
Донецька обл.	4	110	59	1	174	119 936 454
Житомирська обл.	2	71	54	0	127	23 579 267
Вінницька обл.	4	55	31	0	90	18 564 620
Харківська обл.	23	446	173	3	645	218 645 485
Тернопільська обл.	1	38	33	0	72	282 618 715
Закарпатська обл.	1	55	23	1	80	37 027 041
Крим	0	0	2	0	2	0
Україна	236	5768	2537	50	8591	16 738 353 128
Виконання системних рекомендацій						2 094 325 977
Всього						18 832 679 105

Джерело : <https://boi.org.ua/> [4]

Аналіз регіональної структури свідчить про те, що найбільша кількість скарг надійшла від підприємців у м. Київ та таких областей як Київська, Харківська, Дніпропетровська, Запорізька та Одеська. Варто зазначити, що українські підприємства в основному найчастіше стикаються з проблемами щодо податкових питань, а саме податкові перевірки, електронне адміністрування ПДВ, блокування податкових накладних тощо.

Під час кризи тенденція до захвату активів підприємств зменшилася, але це не означає, що вона не зможе відновитись. Також у зв'язку з державними реформами може збільшитися частка рейдерських атак на організації, які володіють великими земельними ділянками або великими об'єктами (будівлями, офісними комплексами тощо). Отже, тому прошарку підприємницького сектору економіки України що володіє такими активами, необхідно максимально підвищувати економічну безпеку шляхом удосконалення заходів протидії рейдерству.

За підтримки Європейського банку реконструкції та розвитку, а також Організації економічного співробітництва та розвитку Радою бізнес-омбудсмена 19 травня 2017 р. було представлено нову ініціативу для бізнесу, а саме Всеукраїнську мережу доброчесності і комплаєнсу (UNIC).

Метою створення мережі UNIC є просування ідеї етичного та відповідального ведення бізнесу. Компанії-учасники мережі UNIC погодилися підтримувати добру ділову репутацію та постійно удосконалювати власні стандарти доброчесності відповідно до кращих міжнародних практик.

У UNIC популяризуються основні елементи боротьби з хабарництвом та корупцією, які містяться в міжнародно визнаних документах з професійної етики і комплаєнсу для бізнесу, таких як «Бізнес-принципи боротьби з хабарництвом» (Transparency International), «Рекомендації з належної практики внутрішнього контролю, етики та комплаєнсу» (OECP), «Рекомендації з дотримання професійної етики» (Світовий банк), «Принципи протидії

хабарництву» (ініціатива Світового економічного форуму «Партнерство проти корупції»), «Правила боротьби з корупцією» (Міжнародна торгова палата) тощо. [7]

Способи захисту від рейдерського захоплення завжди індивідуальні і залежать від організаційно-правової форми компанії, розгалуженості бізнесу, кількості учасників або акціонерів, наявності нерухомості та правильності її оформлення, продуманого захисту власності, а також від наявності кредиторської заборгованості.

Універсального способу захисту від рейдерського захоплення немає. Кожна окрема спроба захоплення бізнесу унікальна і вимагає ретельного вивчення матеріалів, перевірки інформації та правової оцінки подій, що відбуваються. Створення універсальної ефективної стратегії захисту підприємства можливе лише якщо відштовхуватися від типової схеми рейдерського захоплення, структура якої виглядає таким чином.

Заходи впливу рейдерської атаки можуть коригуватися і змінюватися залежно від особливостей того чи іншого підприємства. Все залежить від спланованих дій та фінансових можливостей замовника рейдерського захоплення підприємства [2].

Виходячи з вищевикладеного, можна визначити заходи захисту підприємства від типової рейдерської атаки. Необхідно приділити увагу інформаційній безпеці підприємства, як зовнішній, так і внутрішній. Найважливішою складовою частиною економічної безпеки підприємства, на яку необхідно звернути увагу, є внутрішня інформаційна безпека. Одним із ефективних способів її забезпечення є введення режиму контролю над інформацією й документообігом на підприємстві.

Крім того, необхідно провести додаткові превентивні заходи:

- для забезпечення захисту від підробки документів необхідно встановити обмеження в обігу документів та печатки усередині підприємства;
- для забезпечення захисту від надання рейдерам працівниками фірми інформації добровільно (мотив може бути різний) має місце підтримання ефективної корпоративної політики;
- для загального захисту документів необхідно встановити контроль над вхідною та вихідною кореспонденцією.

У разі високого ризику захоплення виправдане і накладення обтяжень, наприклад, за допомогою передачі нерухомості та інших активів у забезпечення позик. Можливий і перерозподіл власності між підконтрольними організаціями. Передача майна або акцій у довічне управління викликає подорожчання захоплення і надає час і можливість для захисту.

Сьогодні в Україні формуються бізнес-спільноти, участь у яких дозволить учасникам підтримувати один одного та превентивними методами долати рейдерські схеми в Україні.

Висновки. Отже, в Україні рейдерство дійсно є надзвичайно актуальною проблемою в сучасному суспільстві, яка набирає статусу загрози економічній безпеці підприємств та національній безпеці. Через нестійкість, корумпованість та свавільність державних органів, прогалини у законодавстві рейдерство поширюється та набирає обертів. І хоча у розвинених країнах рейдерство є ефективним інструментом впливу на неефективні підприємства, у нас це – інструмент перерозподілу власності та особистих інтересів.

Подолання проблеми рейдерства є спільним завданням влади, бізнесу, засобів масової інформації, кожного громадянина та суспільства загалом. Тільки за умови консолідації зусиль можливий подальший розвиток України як правової, сучасної, демократичної держави з конкурентоспроможною економікою, а це вимагає часу.

Для ефективного захисту від рейдерських захоплень потрібно вжити таких заходів: на боці власника має виступати держава і застосовувати дієві, реальні важелі щодо захисту прав власності; потрібна прозорість і ефективність діяльності суб'єктів господарювання, які можуть зробити підприємство фактично невразливим до рейдерів; приділити увагу зовнішній та внутрішній інформаційній безпеці підприємства; надати надійного захисту установчим документам та печатці організації; концентрувати статутний капітал; контролювати кредиторську заборгованість тощо.

Список використаних джерел

1. Живко З.Б. Рейдерство в Україні: соціально-економічний аспект: монографія. Львів : Ліга прес, 2012. 304 с.
2. Ільяшев М. Особливості національного рейдерства. *Матеріали XV-ї науково-практичної конференції «Дослідження та оптимізація Харківський національний технічний університет «Харківський політехнічний інститут» 4-6 грудня 2019 р.* Харків, 2019. С. 4-14.
3. Паламарчук Г., Венгер Л. Особливості рейдерства в Україні та політика його подолання. *Економіка України*. 2007. № 9. С. 24-35.
4. Рада бізнес-омбудсмена. URL: <https://boi.org.ua/>.
5. Агентство з розшуку та менеджменту активів. URL: <https://arma.gov.ua/register-of-seized>
6. Сервіс моніторингу реєстраційних даних українських компаній та судового реєстру для захисту від рейдерських захоплень і контролю контрагентів. URL: <https://opendatabot.ua/>
7. UNIC – нова ініціатива для бізнесу в Україні. URL: <https://unic.org.ua/about-us/>
8. Залізко В.Д., Гурочкіна В.В. Моделювання економічної безпеки підприємств: навч. посіб. Ірпінь, 2018. 188 с. (Серія «На допомогу студенту УДФСУ», т. 28).
9. Modeling the impact of innovation policy on the level of development and economic security of the country / M. Voynarenko et al. *Proceedings of the 2019 7th International Conference on Modeling, Development and Strategic Management of Economic System (MDSMES 2019)*. (Ivano-Frankivsk, Polyanytsia village (TC Bukovel), Ukraine, October 24-25, 2019). URL : <https://www.atlantis-pess.com/proceedings/mdsmes-19/125919241> DOI : <https://doi.org/10.2991/mdsmes-19.2019.64> (дата звернення: 10.02.2021).